

Cveto
Zagorski

Navadna zgodba (2)

Ni bila njegova dolžnost, ampak v pisarni mu je postajalo od meseca do meseca bolj dolgčas in tako se je tudi zdaj vračal s kratkega obhoda od Dolgega mosta proti svoji postaji na Tržaški cesti. Promet je bil srednji, konica je bila že zdavnaj mimo, in ker je bilo sredi tedna, v četrtek, vikendaši niso drveli proti morju, niti nakupovalci proti Trstu.

Bil je navaden poznojesenski večer, ko se že ob petih stemni in po

Tržaški hitijo domov predvsem le še ljudje, ki so bili po opravkih v mestu ali se zadržali v službah. Najhujša težava so bili tovornjaki, po tisoč pa tudi več na dan — kdaj neki bo to vprašanje rešeno, je pomislil skeptično komandir, ves medkrajevni in mednarodni promet gre skozi mesto, po tej ubogi, rimski, staroavstrijski, starojugoslovanski cesti, ki jo iz leta v leto težje krpajo in ima tudi sam z njo iz leta v leto več skrbi...

Pa saj ne bo več dolgo, mu je prišlo na misel, niti leto ne več in šel bo v pokoj. Ampak niti to ni bila tolažilna misel. Čeprav se je tega sprva veselil, ga je začelo sčasoma skrbeti, in čim bližje je bil tisti čas, bolj ga je skrbelo. Navajen je bil službe, vsakdanjih dolžnosti — kaj pa potem? Zmeraj bolj se je zavedal, da je nekaj v življenju prezrl. Nekaj zelo pomembnega, na kar ni poprej nikoli pomislil. Življenje kmečke družine na petih hektarih zemlje, pa še te večidel skalnate, zaraščene z malovrednim trnjem, daleč od trga, kjer se je lahko vsaj sproti kaj prodajalo. Pravzaprav je bila vojna neke vrste rešitev. Konec vsakdanjosti, konec brezizhodnosti, upanje na nekaj novega, nekaj se je začelo odpirati... Naj je bilo še tako hudo, ampak mati s sestro sta vse obdelovali, še več kot prej, in kadar je imel kdo srečo, oče ali kateri od bratov, da je lahko skočil domov in mogoče celo prenočil, se je do sitega najedel in z njim še vsi tovariši in še s seboj so odnesli tudi po pol prašiča in polne nahrbtnike moke, masti, krljev. Pri njih ni bilo treba nič rekvirirati... Oba brata sta padla pri Žužemberku, oče je umrl kmalu po vojni za ranami, ki jih je dobil v Štirinajsti na Štajerskem.

Zdaj se mati sama peha na zemlji. In tako mu pride včasih, da bi se vrnil. Nekaj kot vabeč spomin. Na primer, kako so pasli. Kako jim je živina uhajala, medtem ko so pekli krompir. Pravijo, kako hudo je bilo. In res je

bilo hudo. Ampak ko bi mu bilo lahko še kdaj tako hudo. Kajti zdaj se boji, da mu bo še huje, čeprav bo imel lepo pokojnino in ima v bloku stanovanje s centralno in avto in dobro ženo in oba otroka že pri kruhu, poročena, in tri vnuke in sploh vse kar v redu . . . Vanj pa se vendarle plazi neki strah, kakršnega ni poznal niti takrat, ko je ždel med skalami in so mimo njega v strelcih hodili Nemci . . . Ali ko se je z bombo plazil proti bunkerju . . . Ker takrat je postajal nekaj, postajal je nekdo in ves je že živel v času, ki naj bi prišel. In je prišel. In kjer je menila partija, da je potreben, tja je šel brez pomisleka. Z veseljem. Časi pa se ustalijo, enkrat se je treba ustaviti, se ustanoviti . . . zaživeti normalno, kot se reče. Začeli smo se ženiti, rojevati otroke, si urejati domove, kmalu so si nekateri začeli zidati hiše, mnogi potem še počitniške hišice, prišel je čas, ko je postalo to že moda, potem pa še avtomobili, no, pa Trst in tako naprej. Ljudje so začeli tekmovati med seboj, vse je postalo stvar ugleda, vsaj videza . . . Avto si je kupil, imel je veselje z njim, do počitniške hišice mu pa ni bilo. Denar, za katerega ni bil v stiski, saj sta z ženo oba služila, je šel za otroke, naj študirajo in streho naj imajo, naj živijo lažje, kot je sam. Tudi to je socializem. Saj zanj se je boril in zanj delal tudi ves čas po vojni. Zanj to ni bila samo služba . . . kakor za večino dandanes . . . in tudi za tegale, je pomislil in pogledal mladega miličnika zraven sebe. Ne, temu se še sanja ne. Štipendija, pa vse preskrbljeno, šport, kino, služba, pa lepe uniforme, dekleta, kmalu se bo oženil in čaka ga že stanovanje v novem bloku, službo pa jemlje pač kot službo. Ga že veseli, ampak otresti se tudi zna. Ni mu kaj očitati, vendar . . . Policaj je. On pa se nikoli ni čutil policaja. Marsikdo izmed njegovih kolegov je tudi postal policaj, on pa ne. Zmeraj je tlelo v njem še nekaj starega, nekaj tistega, kar se je razplamtelo pred petintridesetimi leti. Nikoli ni docela ugasnilo. Čeprav se je nabralo veliko pepela, je še zmeraj ostalo nekaj žerjavice in samo malo je bilo treba popihati, pa se je pokazal plamenček . . .

Nekateri so si uredili na starih domovih vikende. Prezidali, vse preuredili, švedske kuhinje pa dnevne sobe s fotelji, pa ležalnike, sadno in lepotno drevje in visoke ograje . . . Njemu ni prišlo to nikoli na misel. Ni imel smisla. Dokler sta bila otroka še majhna, so pogosto odhajali tja, počitnice so preživljali tam, rad je pomagal materi na travniku ali njivi, žena pa v kuhinji, tudi denar je dajal za obnovo, ampak da bi se kdaj vrnil, na kaj takega ni pomislil. Takrat, ko je odšel, je odšel za zmeraj. Zapisal se je drugačnemu življenju. Zdaj se je bolj kot kdaj prej zavedal, da ne bi več mogel živeti zunaj obljudenega kraja, nekje bogu za hrbtom. Ne bi več mogel pogrešati ljudi okoli sebe, tega vrveža, še avtomobilov ne, ne razsvetljenih cest. Mogoče, ko bi si bil prej zamislil in bi si kje blizu mesta sezidal počitniško hišico z majhnim vrtom, sebi v zadovoljstvo in kratek čas. Tudi to so si mnogi uredili. In hodijo tja in povabijo prijatelje in pečejo na prostem različne . . . On pa je bil v mislih pravzaprav zmeraj pri socializmu, pri domovini in kako se suče in prebuja in napreduje ves širni svet, daljne dežele, za katere prej ni nikoli slišal in so se mu zdaj odpirale. Bral je, do česar je le prišel, in kadar ni imel službe, je presedel ob televizorju ali radiu, da je ujel kaj novega. Ne tako kot tale mladenič, ki šofira zraven njega in ima

še tu v avtu s seboj neke stripe v zvezkih in zabavnike in kadar le more, bulji vanje . . . Tudi sam je poskusil, saj si je včasih zaželel, da »bi šel s časom«, kakor sta mu svetovala otroka in tudi žena, ki so mu pravzaprav hoteli dobro. Pa zaman. Najbrž je res čudak. Zmeraj bolj sam zase, s svojimi mislimi. Mogoče je zgrešil poklic, mu je prišlo na misel. Če bi študiral in bi bil recimo zdravnik ali profesor, mogoče za zgodovino ali kaj takega. Ko je še pasel, so mu šle take misli po glavi. Oče mu je bil obljubljal, da ga bo dal v šole, pa naj stane, kar hoče. Sam je bil pismen in je rad bral. Tudi mati. Ampak saj ne bi zmogli. Vojna, pravzaprav boj je šele zares odprl pot. Ampak takrat so bili potrebni kadri. In on je postal tak kader. In zdaj je »kader« pred upokojitvijo. Edino, kar še ostane, je zanimanje za svet. Ampak to bo le pasivno, on pa je navajen dela, akcije. Mar bo samo še gledal? Da, vnučki. Ampak čutil je, da tudi to ni dovolj. Vnučki gredo svojo pot, ne more živeti njihovega življenja. Živeti mora lastno življenje. Delo na terenu? Nič mu ni dišalo. Preveč penzionistovsko je. In preveč grenkih izkušenj je že imel z ljudmi. Še služba mu je zadnje čase nekaj takega, s čimer se zamoti, kar ga sili k dolžnostim, pravega veselja — to si je nerad priznaval — pa že dolgo ni več čutil. Tolikokrat je bil razdvojen. Ne prehudo, ampak vendarle. Ko so na primer demonstrirali študentje. Red mora biti, varovati je treba vse pridobitve, socializem . . . ampak vendarle . . . bili so mladi ljudje, nekaj so hoteli. Mogoče vendarle nekaj boljšega. Nekaj je bilo vendarle narobe, pa je bilo treba takole gasiti. Seveda je bilo treba gasiti, to ni imel le za svojo službo, marveč tudi za svojo dolžnost, bilo je kos njegovega prepričanja, do kraja prepričan pa le ni bil. Mogoče bi se le dalo tudi drugače, bolje.

Nekaj metrov za viško cerkvijo, ko sta bila že mimo moškega, ki je ležal na pločniku ob plotu farovškega vrta, je velel šoferju, naj ustavi. Za njima ni bilo nobenega vozila in tako je lahko zavozil šofer nekaj metrov nazaj.

»Poglej,« je rekel komandir miličniku. Ta je izstopil in se s počasnim korakom približal sključenemu moškemu na tleh. Bil je nizke postave, v kavbojkah, zatlačenih v gumijaste škornje, in v zguljenem površniku. Miličnik mu je pogledal v obraz in z nekaj kratkimi vdihmi skušal ujeti njegovo sapo. Stresel ga je za ramo, ampak moški se ni zganil, le na kratko je dihal. Segel mu je v notranji žep suknjiča in izvlekel oguljeno listnico. Brez odpora, ker je bil tega že vajen, je vzel z dvema prstoma iz nje nekaj papirjev, med njimi osebno izkaznico. Anton Logar, rojen 1913, Viška cesta 114. Vrnil se je k avtu in se sklonil h komandirju.

»Ni čutiti, da bi bil pijan. Mogoče je kaj popil, prav malo.«

Pomolil je komandirju osebno izkaznico.

»To je tisti blok,« je rekel komandir in se spomnil: tisti, kjer imamo pogosto sitnosti. Izstopil je še on in se približal ležečemu. Medtem ko si je kratek čas ogledoval njegov z brazdami preprejeni in topi obraz ter ga tudi potresel za ramo, je moški mežikaje odprl oči in nekaj zamomljal.

»Kaj vam je? Ste pili?«

Moški je rahlo odkimal. Komandar mu je otipal biko na zapestju, potem pa odločil: »Domov ga zapeljeva.«

Zgrabila sta ga vsak pod eno ramo in ga odvlekla v avto na zadnji sedež. Šofer je počakal, da so zapeljali mimo tovornjak in nekaj osebnih avtov, nato je obrnil avto in zapeljal nazaj pa čez križišče, potem čez progo in po razdrapani Viški cesti, da je avto kar poskakoval, mimo nekaj starih bajt, ki bi jih bilo treba le še podpreti, in mimo nekaj obnovljenih, ki so si jih bili uredili obrtniki, pa še nekaj majhnih kmečkih domačij je bilo vmes s hlevi, seniki in kozolci, od danes do jutri, včasih je zamukala odkod še kakšna krava ali zakrulila svinja, zadnji spomin na to, da je bila tole pred dvema desetletjema še vas, zdaj pa so le še ostanki, ki jih od vseh strani iz leta v leto tesneje obkoljujejo bloki in so jim štete zadnje ure. V glavnem je bila povsod neurejenost, le za silo vzdrževane ceste, zanemarjena okolica, vse nekam razmetano, ne več dežela in ne še mesto. Edinole nova šola, sezidana iz samoprispevka, se je belila iz večerne teme. Komandirju se je ta stavba še edina zdela vredna pogleda, kot znamenje nečesa lepega, obetajočega, vzorec tega, kar si je nekoč predstavljal kot »novo življenje«. Pa še mimo dveh majhnih trgovin, od katerih se je ena modernizirala v samopostrežbo, pa ostala vseeno tesna, mimo tega pa dražja, druga pa je še taka kot stare vaške trgovine z vso mogočo robo.

Potem pa še mimo košato v rob segajoče gostilne, pred katero je bilo nekaj avtov z domačo registracijo in nekaj takih z italijansko, ker so zahajali sèm gurmani na dobre, zanje poceni večerje. Zaradi te gostilne, ki bi ji po komandirjevem mnenju morali že zdavnaj odškrniti štrleč ogel, se je cesta zožila in je morala zaviti, nato je ostala ozka in še tistega razdrapanega asfalta je zmanjkalo. Tudi cestne luči so se razredčile in sijale tako medlo, da je svetloba komaj segala od ene do druge. Še malo in na desni se je dvignilo naselje štirinadstropnih blokov. Obločnice med njimi so osvetljevale bele zidove. Večidel oken, kjer so bile kuhinje, je bilo rdeče ali rumeno osvetljenih, z zavesami, izza nekaterih oken v sobah, kjer so bili prižgani televizorji, je rahlo valovala pisana svetloba.

Brez vneme, ravnodušno je zahajal komandir med te bloke. Sedem let je minilo, pa je ostala okolica še zmeraj neurejena, zasmetena, z otroškim igriščem niso prišli nikamor naprej, čeprav je hišni svet že večkrat zbiral denar, je ostalo od prvotne zamisli bolj smetišče kot igrišče. Nobene skupne volje ni bilo med ljudmi, v hišni svet pa so se vrinili ljudje, ki so bolj poskrbeli zase kot za skupno dobro. Potem je hišni svet razpadel, skrb je prevzelo stanovanjsko podjetje, ki svoje usluge mastno zaračunava, v te bloke pa tudi ni zaljubljeno, da bi skrbelo zanje. In tako je zmeraj kaj narobe, ali s kurjavo ali s strehami ali s poplavamami, ki zamakajo kleti . . . Z ljudmi pa je težko. Z vseh vetrov so se natepli, niso več ne kmetje ne meščani, niti ne pravi delavci, taki z zavestjo, vsaj večidel ne. Prišli so do udobnih, ogrevanih stanovanj, kopalnice imajo, nabavili so si radioaparate in televizorje, tudi že barvne, pa pralne stroje in hladilnike, predvsem pa je vsakdo gledal, da je prišel čimprej do avta, najprej do fička, ki ga je potem čimprej zamenjal z boljšim, kakršnega ima sosed, po možnosti pa si nabavil na ka-

kršnekoli obroke še večjega, lepšega in hitrejšega. Komandir je na tihem malo dvomil o koristnosti takega hlepenja po zgolj zasebnem standardu, medtem ko splošni le počasi napreduje, pravzaprav glede na čas iz leta v leto nazaduje: medtem ko se vozi v službo pogosto po en sam človek v avtu in zaseda nekaj metrov cestišča, pa javna prometna sredstva, ceste in še vse drugo, kar je komunalnega, ne pride in ne pride iz zagat. S samoprispevki se poskuša to popraviti, ampak temeljito bi se lahko popravilo le tako, če bi se zasebni standard vrnil v meje, ki jih dovoljuje gospodarstvo, če bi se zares nehalo razsipništvo in bogatenje posameznikov, pa da bi se vlagalo več v skupne potrebe in potem bi se dvignila tudi skupnostna zavest.

Vse to je že nekaj let premleval komandir, kadar pa je zdaj zavozil med te ali druge podobne bloke, se mu je vse to strnilo v neki nedoločen, neprijeten skupen občutek, ne da bi ponovno premišljal o posameznostih.

Šofer je ustavil pred tretjim stopniščem velikega bloka. Vprašujoče je pogledal komandirja.

»Daj ga ven pa pojdi gor povedat.«

Miličnik je pomagal moškemu, ki se je zdaj že za silo premikal, iz avta, ga podpiral do stopnišča in ga tam posadil na prvo stopnico, sam pa odšel v vežo in prebral imena stanovalcev, nato se je povzpel v prvo nadstropje.

Medtem je prišel mimo avta neki moški, se ustavil in pristopil k Logarju, ki se je sedeč na stopnici naslanjal na ograjo.

»Kaj je s tabo, Tone?« ga je odgovoril.

Oni je samo zmajal z glavo.

Prišlec se je obrnil h komandirju, ki je bil medtem stopil iz avta.

»Ste ga pobrali?«

Komandir je prikimal.

»Saj ni bil pijan?« je povzel prišlec. »Včasih ga zvrne kozarec, pa mu je že preveč. Od lakote. Kadar nima za kosilo, ima vsaj za kozarec vina.«

»Ni od pijanosti,« je pritrdil komandir.

»Bolan je, med vojno jo je skupil. Nemci so ga po glavi.«

S komandirjevega obraza je razbral, da do človeka na stopnici ni več ravnodušen. Zato je bolj zaupljivo nadaljeval:

»Skupaj sva delala v tobačni. Pa so ga invalidsko upokojili. Ampak žena, žena...« je hotel nadaljevati prišlec še bolj zaupljivo, medtem pa se je iz hiše vrnil miličnik.

»Njegova žena pravi, da ga ne vzame. Naj ga zapremo.«

»Zapremo?« se je začudil komandir. »Zakaj pa?«

Miličnik je zmignil z ramo.

Potem je šel še sam komandir v prvo nadstropje.

»Prav toliko ima pravice do stanovanja kot ona. Pravzaprav ga je on dobil od ZB,« je odgovoril prišlec miličnika.

Ta je skomignil z rameni, kot da mu je vse to odveč.

»Nismo za to, da bi vozili ljudi domov.«

»Nekaj pa je le treba ukreniti,« je poskušal prišlec.

S hitrimi koraki, nejevoljen je prišel iz stopnišča komandir, takoj za njim pa še krepka ženska, čeprav že nekoliko v letih. Videlo se je, da sta se

nekaj prerekala in da sta oba vznemirjena. Ženska je vihtela v desnici kup listov.

»Imam važnejše delo, kot da bi se ubijala s tem norcem. Pijanec je, baraba. Kar zaprite ga. Moram razdeliti vabila za sestanek. Zdravo.«

»Odgovarjali boste, če se kaj zgodi,« je še rekel komandir. Ženska pa se ni zmenila ne za miličnika ne za moža na stopnici in je stekla v sosednje stopnišče.

Medtem se je odprlo nekaj oken in se pokazalo nekaj ženskih in moških glav, nihče pa ni nič zinil. Samo prišlec je še dopovedoval komandirju, da razmere dobro pozna, da je Logar delaven, skromen, da mu vso pokojnino jemlje žena, daje pa mu kvečjemu stare skorje v kavi, najrajši bi se ga znebila. Ponujala ga je že na Studencu, pa ga ne vzamejo, v dom za ostarele pa tudi ne more, ker tega noče žena, ki bi ji tako odpadla njegova pokojnina, pa tudi sin tega ne želi, ker bi moral nekaj doplačevati.

»V to se ne moremo vtikati,« je rekel komandir in pomignil miličniku, naj sedeta v avto.

Medtem se je oprijel Logar železne ograje in se ob njej dvignil. Majavo se je zavrtel okoli ograje in pristal na pločniku. Naredil je dva negotova koraka po travi, proti bloku, postal za trenutek, da je ujel ravnotežje, nato si je začel z otrdelimi prsti odpirati hlače.

»Ej, pod mojim oknom že ne boš!« je razkačeno zakričala debeloglava, belolasa ženska z visokega pritličja. Logar se ni zmenil zanjo in začel močiti.

»Tovariš miličnik, glejte, kaj počenja! Je to kulturno?« je ženska dvignila glas.

Mlajši miličnik je stopil k Logarju in ga prijel pod pazduho, da bi ga odvedel stran od bloka. Logar se ga je otesel, nekaj mrmral, češ da mora, ali naj mar v hlače.

»Pusti ga,« je tiho rekel komandir in zamahnil z roko.

Ženska pa: »A tako? Tako vi čuvate zakone? Potem pa ni čudno, da je vse narobe...«

Iz višjih oken se je oglašalo hahljanje in kakšen medklic, ki je ali odobral ali ščuval ali se le zabaval. To je žensko še spodbudilo:

»Dva fanta sem vzgojila, eden je doktor, drug profesor, moj mož pa je bil nadučitelj...«

Komandir je vnovič pomignil miličniku, sedla sta v avto in izginila za ovinkom.

Prišlec je stopil k Logarju in ga prijel za komolec.

»Daj, greva.«

Logar je pomečkal penis v hlače in se pustil odpeljati k stopnicam, medtem ko je nadučiteljeva gospa še kar naprej trobezljala, kako pod njenim oknom smrdi, če se ne podelajo pod njim psi ali mačke, se pa poščije kak pijanec.

»Saj veste, da je bolan, sladkorno ima,« je skušal miriti prišlec.

»A, kaj, vsi imamo nekaj, pa se je treba vseeno obnašati... Pa še milica to podpira! Pritožila se bom na glavni odbor, poznam funkcije...«

Prišlec je pod pazduho zvlekel Logarja po stopnicah gor do vrat njegovega stanovanja, ga posadil na predpražnik, da se vsaj v rit ne bo prehladil.

»Počakaj staro, saj ti mora odpreti. Postavi se, bodi dedec. Jaz bi jo mahnil...«

Prestregel je Logarjev rumenkasti pogled, še psu bi se zasmilil, je pomislil, in vedel, da Logar ne bo mahnil. Kaj je hotel, pustil ga je in odhitel domov k večerji, ne da bi se zmenil za še zmeraj razburljiv klepet z oken.

Sčasoma se je vpričo jesenskega mraza klepet unesel, le kdaj pa kdaj je kakšna glava še pogledala vzdolž bloka, kdaj se bo vračala Logarca s svojih aktivističnih opravkov. Ali pa je ta ali ona ženska prisluškovala pri vratih, kdaj se bo spet pričela predstava, nad katero so se zgražale, obenem pa jo željno pričakovale, saj je bila cenejša od DR romanov v zvezkih.

In so pričakale. Čez kake pol ure se je Logarca z odločnimi, kar mladostnimi koraki vrnila in se z rokami v bokih trdno postavila pred moža, ki je sedel na predpražniku, naslonjen na vrata.

»Da te ni sram!« je vrisnila z visokim, počenim glasom, ki so ga poznali daleč naokoli kot Logarčin glas. Potem je vzklopela: »Da se mi pobereš! Marš! Marš!«

Logar se ni branil. Še na misel mu ni prišlo. To je bil že utečen postopek. Dvignil se je, se oprijel ograje in se sklonjen začel spuščati po stopnicah navzdol. Še preden je prišel do pritličja, so se tam s truščem odprla vrata in nadučiteljeva gospa je zakričala gor v prvo nadstropje:

»Pod mojim balkonom se je poscal, da veste! Prijavila vas bom sodniku za prekrške!«

»Kar prijavite! Meni nobeden nič ne more, še najmanj taka potuhnjena cerkvena miš!« je zakričala Logarca dol v pritličje in za sabo zaklenila vrata.

Preden je Logar zavil med drvarnice, da bi si v zadnjem kotu poiskal ležišče za čez noč, je treščil v Blažičko, ki se je skozi ozka kletna vrata za blokom prirnila s kolesom v klet. Bila je srednje postave, široka za dve, košata ženska, ki se kljub sedemdesetim ni dala ugnati, po vsaki bolezni, ki so jo druga za drugo pestile, je spet sedla na kolo. Tako se je tudi zdaj, kmalu po moževi smrti, vračala s pokopališča s kolesom, ki ji ni bilo samo prevozno sredstvo, ampak tudi prtljažnik za orodje, za rože, za hrano — za vse, kar je morala prevažati na pokopališče, na svojo njivo za progo ali z nje ali iz trgovine.

»No, Logar, kam pa vi?« ga je vprašala naglas in spodbudno, kakor je imela navado.

Logarju se ni zdelo vredno odgovoriti. Zavil je med drvarnice.

»A že spet,« je bila Blažička nejevoljna. »Ti prekleta baba. Si pa tudi revež, da se daš takole. Jaz bi ji že...«

Medtem ko se je zavlekel Logar na desno med drvarnice, je potiskala Blažičeva kolo na levo, do svoje drvarnice. Iz zaboja je privlekla star krznen plašč in ga odnesla Logarju, ki je ležal v klobčič zvit na drugem koncu hodnika.

»Vsaj tole si daj pod rit.«

Toliko se je pridvignil, da je potisnila podenj plašč.

Ko je prisopihala v drugo nadstropje in se v kuhinji sesedla na razmajan divan, se je zamislila. Večkrat je bil že pri njej. Pripraven mož, skoraj vse v hiši zna popraviti, pipe, odtok . . . Tudi potožil se ji je. Bolan je. Ona bi pa še rada. Zdaj ji je odveč, pa kaj naj? Moči nima nobene nad njo. »Delaš pa le še,« mu je rekla Blažička. »Vso borčevsko pokojnino ji pustiš, sam se s priložnostnim delom preživljaš.« »Ja, pa to ni tista moč, ki bi bila zanjo,« je odgovoril. »Tudi tista moč bi bila, če ne bi bil ti tako cagav.« Skomignil je — saj sam ne ve, pravzaprav nihče nič ne ve. Tako se zgodi s človekom, se ji je smilil Logar. Ne veš kdaj, kako, pa zdrsneš. In vse stvari pridejo v drugačne položaje . . .

Ampak ni bilo to, kar je Blažičevo zdaj žrlo, da si je natočila iz kredence pekočega, čeprav je vedela, da ne bi smela in da se bo za to še hudo pokorila. Grob, grob, grob. Da jo je moralo tako zanesti. Da ni prej trezno premislila. Kaj pa naj naredi zdaj? Črke bo premenjala, to bo pa stalo novih sto tisoč. Pa jih je še osemsto dolžna kamnoseku. To jo je zdaj žrlo, da je bila vsa bolna. Kot zmeraj se je tudi tokrat dala zapeljati čustvom. In kot zmeraj je zdaj spet potegnila kratko. Zaklela je in spet segla v kredenco. Hudič naj vzame vse skupaj. Najrajši bi bila že tam, kjer je skoraj leto dni ati . . . Ampak Logar, ta je pa revež. Poleti je še šlo, kaj pa na zimo. Ona pa postaja zmeraj bolj hudobna, na vsak način se ga hoče znebiti, rajši danes kot jutri. Pa bo izpeljala. Ona zna. Ve, zakaj raznaša vabila in je povsod zraven. Tako je treba. Tako so razmajali vse to naselje. Taki, ki so vedeli, kako je treba. Ona pa, Blažička, kako se je gnala v hišnem svetu. Zastonj je pobirala prispevke, da bi več prihranili za ureditev okolice. Pa so ji bili še tega nevoščljivi. Prevzel je drug in si od vsake stranke zaračunaval. Potem kurilni odbor. Hotela je videti račune. Nikoli jih ni videla, ljudje pa so govorili o šestih milijonih, za katere ni obračuna. In namesto da bi se pojasnilo, je hišni svet prenesel vse na Staninvest, tam pa spet sedi Osir, ki je pri hišnem svetu onemogočil vsakogar, ki ni bil z njim. Pa tudi drugod sedi, po odborih in komisijah, nič ne more mimo njega. Vse prestreže. Ko je ati umrl, se je hotela rešiti z delom na terenu. Ampak še zmeraj se je zgodilo tako — čimbolj se je za kaj zavzemala, čimbolj nesebično, toliko večja sta bila potem polomija in razočaranje. Zmeraj je ostala na koncu sama, celo osmešena . . . Spet je segla v kredenco . . . Tako v službah kot na terenu in tudi zdaj pri družini. Ja, tiste zlate črke, ki so bile tako drage, bo morala premenjati in svoj priimek izpustiti. Naj bo grob samo njihov, pravzaprav se je res prišutila k Blažičevim. Poročila se je, vdova, kako so ji prigovarjali njegovi sinovi, mama sèm in mama tja, kaj bi samo hodila skupaj, vzemita se. Zdaj šele ve — nobeden si ga ni želel na svoje rame, ona naj ga vzame. Saj rada sta se imela, prav veselo sta živela, ob dveh pokojninah sta si lahko tudi kaj privoščila, le to sta morala paziti, da ga nista cukala čez mero, oba pa sta ga rada, in tako je dočakal triindevetdeset, brez nje jih ne bi. Kot otroka ga je imela zadnja leta, skoraj kot dojenčka, in če ga vsako jutro ni malo pocrtala, je bil užaljen. Prej pa, prej — kot da se življenje res začne šele pri šestdesetih. Da, pokopati bi ga morala posebej, v nov grob, kamor bi šla za njim tudi ona, ne pa, da ga je pokopala v njihovo grobnico, v kateri

sta že njegov oče in mati in prva žena (ki je niti ni imel posebno rad, zanosila je pač, samo enkrat je to omenil, sicer ni govoril nič čeznjo) in zdaj piše na spomeniku Blažičevi in potem imena vseh, ki so pokopani pod kamnom in še svoje ime je dala vklesati, brez datuma, in pustila prostor še za katero od Tominčevih imen, se pravi od moževih otrok iz prvega zakona. Ona pa je vsa leta živela v slepilu, da so postali eno, saj je vse tako kazalo. Mama so ji pravili in obiskovali so se, oni so vsi na deželi in so radi prihajali v Ljubljano, stara dva pa tudi na deželo. Zdaj pa to: za spomenik je postrgala ves denar, prodala nekaj reči, najela dve posojili, pa še dolguje. Saj je stal s pokopom vred toliko, kot znaša njena pokojnina vsega leta. (No, to je tudi nekaj boljšega, te cene na pokopališču, to je prava zlata jama, ta ne more imeti zgube.) Pa ti pride sinko iz Kočevja, dobro občinsko službo ima, in da sto tisoč, s smehljajem, kakor da bi ji s tem preplačal vse stroške. Kot da bi mu morala planiti okoli vratu. Prej pa: mama sèm, mama tja, bomo že mi. . . Da, zamenjati bo dala zlate črke svojega imena, pa naj stane še dvajset tisoč, njo pa naj pokopljejo na zeleni travici, tam daleč na koncu pokopališča, kjer je že toliko borcev, samo krematorij naj še prej zgradijo. Saj bi tudi njega dala sežgati v Celovcu, ampak kdo bo dal devize, mladi že ne, devize so za kaj drugega. . .

Čeprav je tako sklepala, je bila vendarle še razdvojena. S pametjo bi še odločala, ampak čustva so nekaj drugega. Ta se le počasi, s trzanjem, medtem ko mučijo telo, ločujejo od starih predstav.

Ali pa Logar. Po vojni se je zdelo, da še bo kaj iz njega. Krotek in delaven se je dal vpregati v vse mogoče posle, od odkupa do stanovanjskih komisij, povsod, kjer so na človeku lomili kole. Potem se mu je začelo zapletati — ali ni bil kos nalogam ali so se začele oglašati posledice vojne. Predstava, ki si jo je ustvarila žena o njem, se je sesula. Nič ni imel od vsega skupaj, zase si še poštene strehe ni znal priboriti, zadovoljil se je s staro, vlažno luknjo, v kateri je rodila sina, da se je komaj zvelkel iz škrofuloze in naduhe. On pa: saj bo, saj bo, potrpeti je treba, vsakdo bo dobil po zaslugah, po delu, saj smo komaj na začetku obnove. . . Dokler ga ni tako vrglo, da je moral v invalidsko, kar je pomenilo stranski tir, kót, od koder je lahko samo še gledal, kako drugi menjavajo stanovanja, zidajo hiše, kupujejo avte, potujejo v tujino in grabijo, do česar le pridejo. Žal ji je bilo, da je prav Logarja pustila k sebi, ko bi lahko kakega drugega partizana s saržo. Ampak imel je tako lepo uniformo z zlatim trikotnikom na ovratniku in rokavu, pa tako vljuden in mehak je bil, da je kar telesno, v rokah, čutila veselje, da bi ga stiskala in imela zase, ga gnetla.

Ob misli na Logarja je Blažička pozabila na svoje tegobe. Taka ženska je bila. Večkrat prej je že vedela, da prenočuje v kleti, ampak takrat je bilo poletje. Tudi prej mu je že prinesla kdaj deko in tudi topel čaj ali kavo, tako da so začele ženske v stopnišču, po Blažičevi smrti, govoriti, da imata nekaj med sabo, na kar je zagnala Logarca vrišč — ne, tega pa ne, da bi se polastila njegove borčevske pokojnine kaka druga.

Blažičko je spreletela obenem z jezo skrb za človeka v kleti. Pozabila je na sklep, da se ne bo več vmešavala prav v nobeno stvar v hiši, saj je čelo

doslej še vse brez haska, nič se ne da narediti, samo žolč se poslabša in spet lahko bruhaš in se zvijaš od bolečin. Vendar ji žilica ni dala miru. Ni mogla zatajiti svoje stare človekoljubne in aktivistične žilice. Zdaj na zimo ga pa res ne sme pustiti v kleti, da si še pljučnico nakoplje, kar bi seveda Logarca rada. Tako ne bi bil nihče nič kriv. Tu se neha vsakršna pravica, vsakršna humanost. Ni zakona, bi bi človeka obvaroval pred krivico in surovostjo, čeprav bi tak zakon v socializmu moral biti. In je sklenila, da bo nekaj ukrenila. Na milico bo javila. Oni pa —kakor vedo in znajo. Ali so ali pa jih treba ni. Na ducate jih vidiš postajati po cestah — naj mar samo za prometne prekrške kasirajo, razgrajače zapirajo in pridejo na pomoč šele takrat, ko že teče kri?

Praktična, kakor je bila, je imela telefon na najnižji polici v predsobi, tako da je lahko sedela na pručici in telefonirala. Predstavila se je razločno, s polnim imenom in naslovom.

»V kleti leži bolan človek, borec, invalidski upokojenec Anton Logar. Priden, skromen človek. Najemnik stanovanja je, po borčevski liniji ga je dobil, zdaj pa ga žena ne pusti v stanovanje. Mislim . . .«

»Tovarišica, to ni naša stvar. V družinske zadeve se ne vtikamo. Se bosta že zmenila.«

»Ampak tu je treba nekaj ukreniti,« je silila s svojim odločnim, hravim glasom, ki pa ni bil nikoli grob, marveč je zmeraj z ljubeznivim podtonom vabil k dogovarjanju.

»Tovarišica, razumite, da ni zakonske osnove. Kam bi pa prišli, če bi se v vse vtikali,« je bil moški odločnejši in odložil slušalko.

Blažički se je od užaljenosti našobil široki, zaripli obraz. Saj sem si mislila. Zmeraj isto. Zakonske osnove, uredbe, predpisi, kje pa je človek. Samodejno je segla v kredenco po steklenici. Spet bo žolč. Kaj, da ne more mirovati. Kaj, da jo mora zmeraj nekaj razganjati. Skušala si je dopovedati, da ravna noro, ampak na dnu si je kljub vsem hudim skušnjam le trmasto pritrjevala. Saj se lahko samo tako ohranja in napreduje življenje, čeprav se zdi včasih čisto na psu. Smo si mar z zakoni in uredbami pomagali med vojno in po vojni? In če so že zakoni in uredbe, morajo biti za človeka. Najlažje se je seveda naučiti na pamet vse zakone in uredbe in se z njimi ograditi od ljudi, od življenja, ostati na varnem brez odgovornosti, naj zakon in uredba odgovarjata namesto tebe . . .

Ko je odložil slušalko, se je zamislil tudi komandir. Poznal je Blažičko, pa se ji ni hotel izdati. Pred leti, oba še mlada, v zaletu povojnih akcij, sta se pogosto srečavala. Delala je na sindikatih, na terenih, pa pri Rdečem križu in kdove kje povsod. Zmeraj ognjevit in na moč spretna. Pa še nekaj šol je imela. S širokim smehom je znala odpraviti marsikako kočljivo zadevo in pošiljali so jo po najbolj vroč kostanj. Ampak nikoli ni prišla do kakega trdnega položaja, njeno delo se je le malo plačevalo ali pa sploh ne. Bila je prava aktivistka in kot se zdi, se še do danes ni prilagodila novemu času. In se ne bo. Drugačen je bil njen prvi mož. Hitro je lezel po lestvici, od klina do klina, pravi birokrat, ki si je znal vsak svoj položaj utrditi s svojimi ljudmi in tudi s tajnicami. Če mu je bila v začetku všeč ženina širina, njeno

razdajanje brez preračunljivosti, njena preproščina v odnosu do ljudi, ga je začelo vse to sčasoma dražiti in ovirati. Nikamor se ni razvila. V družbi ni pravzaprav nič pomenila. Kup funkcij, ampak nobene prave, ki bi trajno kaj veljala in kam vodila. Tudi nobenega smisla ni imela za življenje po zmagi, ko je treba oblast le še utrjevati, se pravi utrditi forume, postaviti trdne temelje... tudi dovoliti ljudem, da si kaj privoščijo, plačati zasluge. Ni ji bilo do svečanih sprejemov, tudi s tramvajem se je raje vozila kot s službenim avtom. Če ji je poslal šoferja, se je pogovarjala z njim kot s sebi enakim ali ga pa poslala domov in šla po svoje. Zaman ji je dopovedoval, kaj je to distanca in druge take reči. Ona pa: »A ti bi rad socialistično damo, kaj? To pa jaz ne bom.« In to je trajalo nekaj let, dokler se nista razšla. Pravzaprav si je že prej izbral drugo, ki je bolj ustrezala njegovemu položaju. Blažička pa je pristala nekje nizko na sindikalni lestvici in ima zdaj najbrž tudi temu ustrezno pokojnino.

Pa tisti moški v kleti. Klavrno za moškega, če ga ženska takole postavi na stranski tir. Če nima več moči, da bi se uprl, se postavi tako ali drugače na noge. Ta se ne bo. Ona je krepka babnica, on mlahav. Zaradi bolezni, pa tudi drugače mora biti dobričina. Taki ponavadi potegnejo kratko.

V komandirju se je pod oklepom uniforme, zakonov, odredb, predpisov in navodil zganilo nekaj takega, kar ni bilo v nobeni zvezi z vsem tem. Mar zato, ker sem se postaral? So to sence staranja ali žarki iz mladosti? Človek takole otopi. Zasedi se na svojem stolčku, posebno še, če je udoben, najraje odpravlja vse po telefonu, sicer vljudno, pa na hitro, zmeraj ima pri roki zakon, uredbo, navodilo, povelje, da mu je komaj treba kaj premisliti ali pa je dovolj, da premisli v okviru danega. In vse teče, kot je treba. Nobenih zapletljajev, trenj. Če pa že nastanejo, so tu spet zakoni, uredbe, forumi. Na neki točki se vsaka stvar razreši. Tako ali drugače. Ponavadi obleži ali zastari. Ljudje sčasoma odnehajo. Le potrpeti je treba z njimi. Na primer s tem moškim. To je stvar samih zakoncev. Lahko se pomirita, lahko se ločita. Zakon daje vse možnosti, določa ves potek, tudi glede premoženja, stanovanja. Če je bolan, so tu bolnice. Če je socialni problem, imamo socialno skrbstvo. Imamo domove za onemogle. Za vsak primer je kaka ustanova, na vsako vprašanje odgovor. Prave rešitve pa ponavadi ni, to je dobro vedel, ne da bi kdaj izrekel. Tako je v urejeni družbi. Če si ne pomagaš sam...

Tisti moški pa leži v kleti. Komandirju greje hrbet radiator. Tisti moški, Logar se menda piše, pa si bo nakopal pljučnico. Pa je rekel njegovi babnici, da bo odgovarjala. Za kaj le.

Vstal je, si oblekel plašč in stopil v predsobo.

»Greva pogledat tja nazaj, kaj je s tistim moškim,« je rekel miličniku. Ta ga je začudeno pogledal, pa se le opasal in sedla sta v avto.

Blažička je zaslišala s stopnišča vik. Nič nenavadnega. Ni se več menila za zdrave med ženskami. Pozorna pa je postala, ko je razločila Logarčin glas.

»Ne vzamem ga, pa konec. Nobene pravice nimate! Pritožila se bom na najvišjo instanco!«

Proti navadi je stopila Blažička na stopnišče in pogledala čez ograjo navzdol v prvo nadstropje. Na pragu je zagledala gnečo. Miličnik je potiskal Logarco čez prag v stanovanje, za njim sta prodirala Logar in komandir. Komandir je pogledal navzgor in se spogledal z Blažičko. Pod modro kapo je prepoznala podolgovati koščeni obraz starega znanca, partizana in aktivista, ki ji je še pred četrto ure kot kak tujec govoril po telefonu, da »ni zakonske osnove«.

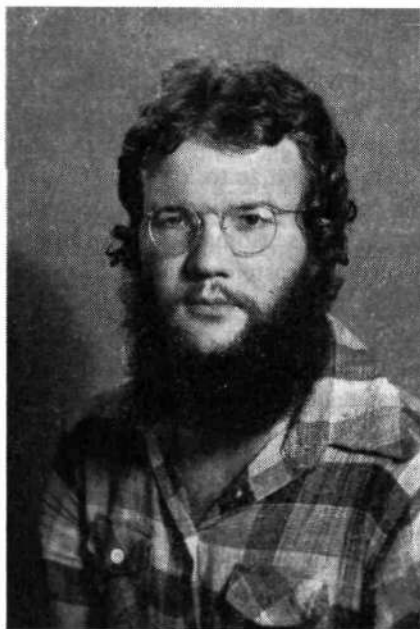
Razen Logarce in odpiranja vrat po hiši ni bilo slišati besede. Tudi Blažička se je umaknila v stanovanje. Široka, kakor je bila, da je zasedla skoraj pol divana, razmajana od svoje obilnosti in let, je začutila v sebi mir. Ni ji prišlo na misel, da bi spet segla v kredenco. Ko je čez četrto ure zaslišala spodaj pred hišo zabrneti avto, je stopila k oknu, ga odprla in pogledala dol. Komandir je stopal v avto in preden je zaloputnil vrata, je vrgel pogled v drugo nadstropje. Obema je smehljal ozaril stara obraza in pomahala sta si, nakar je komandir sedel in zaloputnil vrata.

Blažička se je zamislila, kako je spodaj. Sobo in kabinet imata, lahko sta vsak zase. Tudi tako lahko živita. Kakor sta Žorgajeva dva na oni strani hodnika. Že leta nista govorila in ždela vsak na svojem koncu. Njemu je bilo preveč, da bi ji dajal pokojnino, trdil je, da lahko v gostilni jé za dvesto dinarjev, kar pa je bilo v resnici dovolj kvečjemu za solato in kruh. In tako je shiral. K stanovanju ni dal niti četrtnine, k elektriki nič (saj je ne potrebuje), čedila je pa le za njim in mu prala. (Seveda, saj je bila njegova žena, je menil). In ko je umrl, je bila vsa v črnem, resnično žalostna, in lep pogreb je bil. Mogoče je bilo krivo že to, da je bil italijanski vojak, ona pa komunistka, pa še kakšna, in sta se v taborišču spoznala. Ni bil hudoben, kruh je dajal jetnicam in tako . . . sčasoma bo postal njihov. Pa se življenje umiri, pokaže se razpoka, otroci odrastejo, odidejo, razpoka zmeraj bolj zeva, zeva . . . Škoda življenja. Škoda ljudi. Da ne morejo drugače, da ne morejo čezse, do drugega človeka. In če eden zmore, ne zmore drugi. Ali pa prav takrat, ko eden zmore, ne zmore drugi. Zmeraj človek mimo človeka. In tako gre lahko od vrat do vrat tega velikega mravljišča, ki se ji zdi kot ladja na vzvalovanem morju. Od vseh strani so se nagnetli nanjo ljudje, da bi jih rešila. Če pogleda socialni sestav — sami taki, ki si niso znali ali mogli urediti svojega stanovanjskega vprašanja vse po vojni, trideset let. Živeli so po kleteh, v vlažnih stanovanjih, v luknjah. Na dnu. Tudi ona. Ona zato, ker ni znala nikoli poskrbeti zase. Za druge vse — zase nič. Šele ko se je znova poročila, z upokoženim strojevodjo, Maistrovim borcem, in je hotela poskrbeti tudi zanj, je šla na glavni odbor in povedala, da je tudi ona na svetu in da potrebuje streho (ne vilo, ne počitniško hišico na morju in v planinah, ne avta). In je dobila tole streho, kjer sta preživela sedem mirnih, lahko bi celo rekla srečnih let, kljub boleznim in občasnim denarnim težavam. Ker sta si hotela tudi privoščiti — morje in toplice in izlete s kolesom. Zdaj pa je ostala sama v tej barki, kjer še dober dan ne moreš reči človeku in kjer izza vseh vrat za-

udarja po gnilobi in razkroju. Ona — stara aktivistka, Svobodašinja izpred vojne, telovadka in pevka živi zdaj le še med rekviziti — odlikovanji, priznanji, fotografijami, ki vise po stenah. Pa se vendarle še ni otresla vsega tistega . . . kaj je neki bilo, se je spraševala zdaj, na stara leta, kaj je vendar bilo vse to na koncu koncev, prav na dnu? Po vseh kotih ji leže časopisi in knjige, iz katerih bi rada izsrkala to zadnjo misel, kar se ji včasih celo posreči. Človek je bil to. Človeško občestvo. Učeno pravijo temu humanizem. Pravzaprav je vse v tem — socializem in lepota in resnica in ves smisel . . . Če tega ni . . .

Zato sem telefonirala na milico. In odzvalo se je. Zato človek ne sme odnehati. Dokler živi, mora vztrajati in upati na odziv. Če si take sorte. Sicer je bolje, da se končaš. Tale zadeva z Logarjem, tako neznatna stvar, pravzaprav nepomembna. Pa vendarle. Saj s tem ni nič rešeno. Slamica na skodelici dobrega, medtem ko se druga skodelica vési pod težo zla vse niže. Pa je le treba polagati na prvo skodelico, pa čeprav samo slamice. Tako vsaj ne ugasne upanje. Saj ni, saj ne more biti ves svet samo tale prekleti, zaguljeni blok.

Pesmi

Zlatko
Zajc

MIROVANJE

Iz drobnega razbitega izvira
kapljajo modri kosmi svetlobe
na robovih puhasti in spogledljivi.